

PITANJA I ODGOVORI

ODGOVORI NA DESETAK PITANJA

U prošlom godištu u rubrici *Pitanja i odgovori* objavljen je samo jedan članak. Katkada nam dobronamjerni savjetuju: ako nema pitanja, a vi ih izmislite jer je ta rubrika veoma korisna i zanimljiva. Dosad je u toj rubrici objavljeno 179 odgovora (neki su objavljeni u rubrici Članci) i koliko ja znam, nijedno pitanje nije izmišljeno, jer pitanja uvijek ima, teško je naći suradnike za odgovor. Urednici ne mogu naći vremena za sve potrebe, a ostali lingvisti kao da su prezaposleni svojim poslovima pa se teško odlučuju da preuzmu pitanje, a kad tko što i preuzme, često ne odgovori odmah, a poslije se pitanje zametne i tako pitač ostane bez odgovora.

Tako nam je prije godinu dana prof. N. Škreb poslao desetak pitanja o nekim kolebanjima u biološkom nazivlju i odgovor je dugo čekao. Pokušaj da nađemo suradnika nije uspio (jedan potencijalni suradnik držao je pitanje kod sebe više od pola godine pa nam ga vratio bez odgovora) te mora odgovoriti član uredništva jer ovu rubriku nipošto ne smijemo zapustiti. Smatramo je važnom vezom između lingvističke teorije i prakse. Jer što će nam teorija ako ne možemo odgovarati na praktična pitanja. Na svako se doduše ne može, ne samo zbog oskudice vremena, ali zbog toga ne možemo zanemariti ono što možemo. Zato molimo čitatelje za strpljivost, a ako je što važnije i za podsjećanje. Profesor Škreb bio je uporan pa nas je nekoliko puta podsjetio i kao što se vidi, nije uzalud.

1. Embrio ili embrij?

Prvo je pitanje: embrion ili embrij, embrionski ili embrionalni?

Pogled u rječnike i enciklopedije pokazuje da su zabilježena tri lika: *embrij*, *em-*

brío i *embrion* (sve od grč. *embryon*). Teško je bez posebnoga studiranja reći kojemu od ta tri lika treba dati prednost, jer bi trebalo prije proučiti sve analogne primjere. Opći pogled kazuje da jedni razloži govore za *embrij*, a drugi za *embrion*. Ja bih rekao da bi najbolje bilo *embrion* jer ne samo što je najbliži izvorniku, nego što su od njega izvedeni pridjevi *embrionski* i *embrionalni*, pa čine skladniji sustav jer potencijalni *embrijski* nije još zabilježen u rječnicima, a ako je ostvaren, bit će da je rijedak.

U izboru između *embrionski* i *embrionalni* treba imati na umu ono što sam rekao u članku *O pridjevima od molckula i dijalekt i jednom općem pravilu* (J, XXXII, 63-64). Kako *embrionalni* ima dobru tradiciju, rekao bih da nema razloga da ga potiskujemo.

Ali kad je već o tim imenicama riječ, valja napomenuti da imamo i svoje riječi: *zametak* (za životinje, uključivši i čovjeka), *začedak* (za čovjeka), *zarodak*, *klica* (za biljke) pa kad je god prikladno, treba njih upotrijebiti, pogotovu u prenesenu značenju.

2. Transpozon ili transposon, transpozaza ili transposaza?

U preuzimanju engleskih riječi *transposon* i *transposase* pitač se koleba između *transpozon*, *transpozaza* i *transposon*, *transposaza*. Ako su te tudice potrebne, onda u skladu s načinima preuzimanja stranih riječi treba upotrebljavati prve likove.

3. Regulacijski ili regulativni?

Regulacijski je odnosni pridjev od imenice *regulacija*, a *regulativni* od *regulativ* (utvrđeni poslovni red, propis, uredba). Postoji još opisni pridjev *regu-*

lativan sa značenjem 'koji usmjerava, koji vodi, usmjeravajući'.

4. Eukariot i eukariotski

Ako su te tuđice potrebne kao biološki nazivi, onda problema nema.

5. Ekson ili egzon?

Pitanje je kako treba preuzeti englesku riječ *exon*: *ekson* ili *egzon*. U skladu s preuzimanjem stranih riječi sustavnije je *egzon*.

6. Sinaptinemni ili sinaptinimalni?

Pitanje glasi kako treba preuzeti engleski pridjev *synaptinimal* (complex): *sinaptinemni* ili *sinaptinimalni*. Ako je posrijedi samo pridjev, onda je bolje drugi lik. Ako postoji i imenica sinaptinema, onda bi mogao biti i prvi.

7. Genetsko ili genetičko inženjerstvo/inžinjerstvo?

Najprije o pridjevima. *Genetski* je odnosni pridjev od *geneza*, a *genetički* od *geneza* i *genetika*. U skladu s načelom da stručni jezik bude što precizniji, da jedan pojam ima po mogućnosti jedan naziv i da jedan naziv označuje samo jedan pojam, bolje je te pridjeve razjednačiti pa upotrebljavati *genetski* kao odnosni pridjev za *genezu*, a *genetički* za *genetiku*. Kako se inženjer bavi genezom i genetikom, bilo bi svejedno koji se od ta dva pridjeva upotrijebi, ali kako to terminološki nije svejedno i kako je to inženjer kojemu je struka genetika, ja bih rekao da je bolje *genetički inženjer*.

Inženjerstvo-inžinjerstvo zavisi od pitanja da li *inženjer* ili *inžinjer*. U rječnicima je zabilježeno pet likova te riječi: *inženjer*, *inžinjer*, *inžinjir*, *inžinir*, *inženir*. Svaki bi mogao biti dobar, ali su tri napuštena i danas su arhaizmi, još se upotrebljavaju prva dva. Većina lingvista bez posebnoga razmatranja i obrazlaganja prihvaća *inženjer*, ali još u novosadskom pravopisu piše "*inženjer* i *inžinjer*". Pa i B. Klaić koji je u 1. izdanju svoga Rječni-

ka stranih riječi imao samo *inženjer* kasnije je dodao: *sve pored inžinjer*. Problem je u tome što francuska riječ *ingénieur*, izg. *ěženjě:r*, nije preuzeta prema francuskom izgovoru nego prema njemačkom inženjer, a ima jezika s *i* u drugom slogu pa i drugi lik ima svoje opravdanje. Stoga se teško odlučiti jer su razlozi za jedan ili drugi lik podjednaki. Ne preostaje drugo, nego dogovor. Ali da ne pravimo više problema od toga pitanja, ja bih se složio s onim lingvistima koji očito smatraju da treba biti *inženjer*, da je što bliže izvornom izgovoru kad već ne može biti *enženjer*. Dakako, ne možemo nikomu uzeti za pogrešku ako upotrebljava i *inžinjer*.

8. Crossing-over

U vezi s engleskim nazivima *crossing-over* i *crossover* N. Škreb kaže da su svi jezici zadržali taj naziv pa i ne pita kako bi se to reklo hrvatski, nego samo kako da se piše: *crossing-over* ili *krosing over*.

Prvo, sumnjam da su svi jezici zadržali taj naziv jer su svi jezici u takvu kontekstu veoma relativan pojam, a drugo da i jesu, mi se u ovom slučaju ne bismo trebali osvrutati na sve jezike, nego polaziti od svoga pa tražiti svoj izraz - mislim da ga ne bi bilo teško naći - jer se i *crossing-over* i *krosing over* loše uklapaju u naš glasovni i leksički sustav. Dok ne nađemo svoj, bolje pisati *crossing-over*. Napominjem da autori tehničkih rječnika u izdanju Tehničke knjige (*Automatizacija*, *Obrada podataka* i *programiranje*, *Klimatizacija* i *rashladna tehnika*, *Medicinska tehnika*) nisu ni jedan engleski *cross* ostavili nezamijenjen, a kako pokazuje rječnik *Automatizacije* ni u jednom navedenom jeziku *cross-over frequency* nije ostalo nezamijenjeno: njem. *Übergangsfrequenz*, fr. *fréquence de coupure*, rus. *častota razdelenija (perchoda)*, hrv. *prijelazna frekvencija*.

9. Knjižnica ili banka gena?

Budući da se engleski kaže *gene library* prof. Škreb pita da li bi se to hrvatski reklo *knjižnica gena* ili *banka gena*.

Iako knjižnica nije ustanova koja čuva samo knjige, nego ima i šire značenje, ipak bih ja bio za naziv *banka gena*, ali se tu ne bi trebalo zaustaviti, nego razmisliti ne bi li se moglo naći još što bolje jer ima i drugih mogućnosti, npr. *genoteka*, *genarnica*. Općenito se može reći da naši terminolozi obično idu dvama najkomotnijima putovima: ili preuzimaju tuđi naziv ili ga nastoje prevesti, a manje iskušavaju sve naše mogućnosti.

10. Ionizirajuće ili ionizacijsko zračenje?

Kad su samo pridjevi u pitanju, onda valja reći da su to dva pridjeva koja nemaju isto značenje: *ionizirajući* je opisni pridjev sa značenjem 'koji ionizira', a *ionizacijski* odnosni sa značenjem 'koji se odnosi na ionizaciju'. Kad se tim pridjevima treba odrediti поблиže imenica zračenje, tada treba upotrijebiti pridjev prema onome što se želi reći. Ako se želi reći da zračenje ionizira, onda *ionizirajuće zračenje*, npr. u Općoj enciklopediji JLZ s.v. *zračenje* imamo *ionizirajuće zračenje*; ako se želi takvo zračenje razlikovati od drugih zračenja (elektromagnetskoga, korpuskularnoga, rendgenskoga), onda je dovoljno *ionizacijsko zračenje*.

U zaključku se može reći da bi za precizne odgovore trebalo mnogo proučavanja i vremena, ali će i ovo biti od pomoći ne samo prof. Škrebu, nego i drugim Jezikovim čitateljima koji imaju iste ili slične probleme, a može biti i poticaj za nova pitanja. Neće mi biti krivo, nađe li se tko pa ovome što doda ili ispravi ako koja pojednost nije dobra. Jezična kultura može dobro napredovati samo širokom suradnjom.

Stjepan Babić

ISPRAVCI

U 3. i 4. broju zbog uvođenja drugoga urednika u posao, promjene korektora i teškoća s tiskarom potkralo se mnogo tiskarskih pogrešaka, i grubih pa molimo čitatelje da ih isprave. Prvi broj znači stranu, a drugi redak brojeći odozgo ne računajući naslov.

Str. 68. Prva rečenica u t. 8. treba glasniti: Takve se riječi najčešće izgovaraju s pratećim šva, tj. poluvokalomə: [bicikəl], [monokəl], [njutən] pa je ə slogovni vrh u posljednjem slogu.

72/15: zapisuju → zasipaju, 72/34: riječi → reći, 74/21: poškoči → pošokći, 74/22: nesreće → nesreća, 75/20: radnog → rodnog, 76/37: sam → sâm, 78/28: 63 → 33, 79/4, slovinskom iliričkome → slovinskom, iliričkome, 81/36: nepravedno → neprevedeno, 82/26: motao → mogao, 83/10: zahukao → zakuhao, kuša → kusa; na 84. str. u francuskom tekstu nedostaju potrebni dijakritički znakovi, 85/17b: uvido → uvidio, 97/9: Nyomarkáy → Nyomárkay.

Str. 98 - 109, u članku R. Katičića ima mnogo pogrešaka, najčešće uspravna slova gdje trebaju kosa, zamjene ili ispuštanje ģ i ʃ, slovenski umjesto slovënski, sastavljeno i rastavljeno i obratno, ali ćemo upozoriti samo na one koje smetaju razumijevanju:

98/15: masnimb → mašnimb, 98/16: knjigi → knigi, 98/26: smislu → misalu, 98/27: 1980 → 1890, 99/2: s(ve) ti → s(ve)ti, 99/20: šoter's → šoter', Tu sa → Tu su, 99/21: σωτηριεσμοσ → σωτηριεσμοσ, 99/bilj. 14: Novoljanski → Novljanski, 100/21: primiy → priim, 100/bilj. 17: svetbim → svetbimb, 102/2: otb nbc → otbcb, 102/37: slav → slava, 103/bilj. 30: Duborv'nika → Dubrov'nika, 106/11: hrvat-